

25.91x30.07	1/2	1	עמוד	הארץ - גלריה	11/11/2013	39619694-7
מוזיאון תל אביב לאמנון - 85111						

תקווה מרחפת

העבודה "לוזיטנה" במוזיאון תל אביב. רבת עוצמה ומטילת אימה

יש לה סטודיו בליסבון שמועסקים בו 34 עובדים והיא האשה הראשונה שהציגה בארמון ורסאי. האמנית הפורטוגלית ג'ואנה ושקונסלוש, שיצרה את המיצב הפיסולי "לוזיטנה" במיוחד למוזיאון ת"א, מספרת למה היא מרבה לעסוק בנשיות

איתן בוגנים

צילום: תומר אפלבומו

במוזיאון תל אביב מרחף בימים אלה המיצב הפיסולי "לוזיטנה" של האמנית הפורטוגלית ג'ואנה ושקונסלוש. גופה של לוזיטנה, הוולקיריה הגרנדיוזית, מטוה לא בדים צבעונים מסוגים שונים ומשונים, נשרף לכל אורכו של מסדרון האור הטבעי בן ארבעת קומות החלל ששמו "מפל האור". זנבה וזרועותיה העצומות של הוולקיריה, "זו שבחרת את הגופות" (בנורדית עתיקה), משתרעים לכל עבר, פולשים לחללי התצוגה במפלסים השונים של הבניין.

הוולקיריה של ושקונסלוש רבת עוצמה ומטילת אימה, ובה בעת משעשעת וקלילה. העבודה שנוצרה במיוחד לחלל התל-אביבי היא חלק מהסדרה "וולי-

קיריות" של ושקונסלוש שעליה החלה לעבוד מ-2004. הוולקיריות הן דמויות נשיות מהמיתולוגיה הנורדית, מעין אלות חסד המרחפות מעל שדה הקרב ובחרות את הלוחמים האמיצים שנספו כדי ללוותם להיכל ואלהלה. ביכולתן של הוולקיריות להשפיע על מהלך הקרבות, לעזור ללוחמים ראוים ולהזיק לאחרים. הוולקיריה, שעברה גלגולים רבים במי שך השנים, היא ישות הקשורה במהותה למוות ולקרבות, וגם להצלה וחסה. "הן מצילות את האמיצים שמתו", אומרת ושקונסלוש, "יש בהן תקווה, חיים והתחלה חדשה. הן דמויות נשיות חזקות, אלות ולוחמות בה בעת".

ושקונסלוש ידעה על המעמד השנוי במחלוקת של האלות הנורדיות בישראל, המוכרות בעיקר דרך הוולקיריה ברור-הגלדה, כוכבת מחזור האופרות "טבעת הניבלונגים" של המלחין הגרמני ריכרד ואגנר, שהיתה אהובה על היטלה. "אפשר לומר שבאופן פואטי העולם ניצל בזכות האמנות", טוענת ושקונסלוש ומוסיפה שהמוזיאונים, לטעמה, הם כבר לא שרי מרי הסף הקופאים על מקומם, הפקידים של הסדר הטוב, אלא מוסדות הפתוחים לדינמיקה הגלובלית, "המאפשרת למי שהי מפורטוגל, שנמצאת הרחק מכאן, להיות חלק מהתרבות הישראלית".

חלק מהאווירה

היא נולדה בפאריס ב-1971, אך גדלה בפורטוגל. היא ייצגה את פורטוגל בביאנלה הנוכחית בוונציה ותערוכות שלה הוצגו ברחבי העולם. מאז הוציאה העבודה "הכלה" בביאנלה בוונציה ב-2005, יצירה הבנויה מ-25 אלף טמ' פונים המרכיבים נכרשת גדולת ממדים, נהפכה ליצירה הביאנלית והאספנים. היא גם האשה הראשונה שהציגה בארמון ור-

סאי, בתוכנית לאמנות עכשווית שהחלה ב-2008 וכללה חבורה של אמנים גברים כמו ג'ף קונס וטאקאשי מוראקמי. האמנית הפורטוגלית, המיוצגת על ידי כמה גלריות בעולם, עוברת לרוכב על פי הזמנה, למען חלל מסוים שאליה היא מביאה סה לחבור באמצעות עבודתה. היא נמנעת מייצור של אובייקט הממלא את החלל או מקשט אותו, אלא חותרת ליצור עבודה שתהיה חלק מהאווירה של הבניין, הכניסה, חללי התצוגה, התנועה של האנשים, האוסף המקומי ורוח העיה כמו הוולקיריה ריה ב"מפל האור", חלק ניכר מהעבודות שלה אינן תחומות בחלל מסוים, ואינן כבולות לצפייה מזווית מסוימת. "הצופה יכול להסתכל על העבודה מנקודות מבט שונות, ובעצם מארבע קומות - מה שנוי תן ליצירה דינמיקה ועוצמה אחרת לגמרי מהפיסול המסורתי שמקשט או נכנע לאי-רכיטקטורה", היא אומרת. אסטרטגיה זהה נקטה בעבודה האחרונה שהציגה בביאנלה בוונציה, שבה עולה הצופה על מעברי רת שהובאה מליסבון ומפליג עמה. בכטן האונייה מגלה המבקר שהוא נמצא בעולם על אחר, מוקף על ידי הפסל ולא נשלט על ידו, תלוי על בלימה בתוך מציאות אור-גנית שמקיפה אותו וחלוטיו, מעין רחם מונומנטלי או בטן הלווייתן.

ושקונסלוש לא בונה בעצמה את פסלי הענק שלה, המושתתים בדרך כלל על ניכוס והמרה של חפצים מין המוכן. במקרה הנוכחי, באה האמנית לתל אביב לכמה ימים, שוטטה בחלל, שוחחה עם האוצרת, עשתה כמה סקיצות וחזרה לארצה. ושי-קונסלוש, ברמותה ובאופן הפעולה שלה, רחוקה מאוד מהדימוי הארכאי של האמן המתייטר בעליית הגג: יש לה סטודיו בליסבון שמועסקים בו 43 עובדים ובהם מהנדסים, תופרות ואנשי יחסי ציבור. היא מתעקשת שלא לכנות את הסטודיו המ-פואר שלה מפעל, מונח המרמז על ייצור המוני או שכפול. "אני לא מפעל, יש לי סטודיו שמתפקד כמו סטודיו היה מאז ומתמיד", היא מסבירה, "לרמברנדט, רוי-בנס וולאסקו היה סטודיו שנבנה לתכלית אחת - לבנות אובייקטים מדהימים. מאז המאה ה-14 הסטודיו היה מקום שבו אני שים שונים למדו זה מזה, כמו הסטודיו שלי. בשונה לחלוטין ממפעל שבו העו-בדים מומחים בטכניקה אחת שמנוצלת לפס הייצור המכני, אצלי כולם מומחים לדברים שונים וכולם מוסיפים משהו מזה ליצירה. לא היה אפשר לבנות את העב-רות האלו בלי לשתף את כולם".

25.87x23.88	2/2	2	עמוד	הארץ - גלריה	11/11/2013	39619698-1
מוזיאון תל אביב לאמנו - 85111						

המשך מעמ' 1

"לוזיטנה", הוולקריה התל-אביבית, עשויה כדים שמקורם בפורטוגל וכיש-ראל. שם העבודה משמעו אשה לוזיטנית, כלומה, חברת שבט הלוזיטנוש שנחשב באופן סמלי למקור האומה הפורטוגלית. "השם מהדהד את תהליך ההתפתחות של הזהות המגדרית בתוך המסורת והתרבות של פורטוגל", מסבירה אוצרת התערוכה, אהובה ישראל, "ושקונסלוש מעבדת מסורות לוזיטניות אותנטיות, כמו מלאי-כות ביתיות של נשים פורטוגליות, לייצירת מופע ספקטקולרי, צבעוני וחושני, החולש על המרחב שמייצרת הארכיטקטורה הדיגיטלית העכשווית של הבניין והודר אל חלליו".

ושקונסלוש. מופע ספקטקולרי צילום: דודו בכר

צילום: Luis Vasconcelos/© Unidate

הוולקריה הנוכחית, הגדולה שלה ביותר עד כה בסדרה, היא ייצוג מובהק של הרוח הפמיניסטית המפעילה את עובי דות האמנית. "הכל נעשה בכד והיא כולה עסוקה בנשיות", מספרת ושקונסלוש, "קנה המידה שלה הוא רב עוצמה, כמו שבדרך כלל קורה בפסלים של גברים. העניין הוא להיות בעלת כוח לעשות עבודה שיש לה עוצמה וזה לעבודה גברית, ולא עם מה שאני מכנה חומרים גבריים כמו ברונזה ואבן. הוולקריה נראית אנגם קלה, אך היא גם חזקה. היא מתקשרת באופן מידי לנשים - כאילו המרתי את הסביבה הביתית לפסל. יש חופש ביצירות האלה שברך כלל לא מתאפשר לנשים".

ולמה זה עדיין חשוב לה, במעמדה, לדבר על פמיניזם?

"כי אני אשה שחיה בארץ גברית, שבה אין לנשים זכויות שוות כמו לגברים. עד שזה יקרה, אנחנו עדיין וקוקות לדבר על זה. יש עוד הרבה מה לעשות".

זה קשור לאירוע מבוים בחיך?
 "לא. אני באה ממשפחה רבת תרבותית שגרה בהרבה ארצות לאורך הדורות, לא ממשפחה מסורתית. אולי מפני שלא גדלתי באחת כזאת, התאפשר לי מרחב להסתכל אחרת על המשפחה המסורתית. ההצלחה הגדולה בטח השפיעה על החיים הפרטיים שלך, בבת זוג וכאמא. יש לי צוות גדול בסטודיו שזקוק לי על בסיס יומי. יש לי בת קטנה, בעל, אמא, אבא, ומשפחה גדולה שחלק ממנה עובד איתי. מובן שהבת הקטנה שלי צריכה אותי כל הזמן. אני בדרך כלל מבלה שבוע בהקמה של תערוכות וחוזרת הביתה".

את מרגישה שזה מאוין?

"אני מנסה. האיזון לא באמת קיים, מה שקיים הוא מה שאתה יכול לעשות לא לה שאתה אוהב. האיזון צריך להיות בין מי שאתה לבין המשפחה שלך. אני חייבת להודות שלפעמים זה קשה, כמו בימים

שהבת הקטנה שלי לא מרגישה טוב ואני לא נמצאת איתה. אני יודעת שאני צריכה להיות גם פה. אם לא אעשה את עבודתי, אחטא למי שאני".

קשר עם העתיד

לצד העשייה המוזיאלית נוהגת האמנית לשותף פעולה גם עם חללים לא מסורתיים: בית מלון, מועדון כדורגל, בית האופנה גוצ'י, וכאמורה, העבודה שהציגה בוונציה בבטון הספינה. גם "מפל האור" במוזיאון תל אביב, על הזוויות המשתנות בו, הוא חלל פרטיקולרי ויוצא דופן, אתגר שנענתה לו האמנית בש"מחה. בדרך כלל, אמנות נעשית לחרד ריק, קובייה לבנה, חלל מוזיאלי נשלט, מעין מקום בטוח שבו כמעט כל אויביקט שיוכנס אליו יבלוט בלי הפרעות, "אבל אם תיקח את אותו אויביקט ותציב אותו בחלל מסוג אחר, תיווצר בעיה", אומרת

"לוזיטנה". למטה מימין: הנברשת שהציגה ושקונסלוש בביאנלה בוונציה, העשויה מטמפונים צילום: שוי אדם

להסתכל על פיסול, וזו גם הדרך שבה אמנים עכשוויים מסתכלים על אמנות דרך שימוש במדיומים שונים. אחד מסיימני הזמן הוא שאמנים הם כבר לא הטכ"נאים הטובים ביותר בתחומם. אני יודעת לתפור ולרשום, אבל אני לא מומחית. בגלל זה הסטודיו מחזיק את כל האנשים שעובדים בו כל יום. כל האויביקטים שאנחנו יוצרים מעולם לא התקיימו, זו הפעם הראשונה שמנסים אותם. אז בכל פעם צצות בעיות, בכל פעם מרחיבים את הגבולות והולכים הלאה. במידה מסוימת, אני לא באמת יודעת מה יקרה, זו הרפתקה".

זה גם אחד מסימני הזמן, "נכון, אלו זמנים של חוסר בטחון, שבהם אנחנו לא באמת בטוחים שהעור"לם ימשיך להתקיים עוד זמן רב. אם אתה לא שובר את הגבולות עכשיו, כל מה שיוותר לך זה להסתכל על התפוגגות הדברים. כולנו צריכים לשבור גבולות כדי לראות אם יש טעם להמשיך לחיות. אנחנו צריכים לנסות, ללכת למקומות שונים, לנסות להבין מה יהיה בעתיד".

נשמע כמו תפקיד מאוד רציני ומחייב.
 "בהחלט, תפקיד שצריך להתייחס אליו ברצינות. כשאתה ער לכובד הדברים וכי-שאנשים מאפשרים לך להמשיך כזה, זו מחויבות, זה לא משחק שעשועים כי אתה יודע שחלק מהאויביקטים ימשיכו להתקיים אחרי לכתך".

מצד שני, בזמננו האמן הוא גם סלי-בריטאי, כמורך בפורטוגל.
 "ההייבט הסלבריטאי הוא לא חשוב, מה שכן חשוב זה שהשבט שלי, הקהילה, המדינה, החליטו שאני ראוייה כדי לייצג אותם. מה שחשוב בלהיות מפורסם זה לא הפרסום עצמו, אלא העובדה שאנשים נתנו לי את אישורם כדי שאמשיך לעשות את מה שאני עושה".

יחד עם חבריה לסטודיו, היא עושה הכל מכל, ללא הפסקה. בהתאם לרוח הזמן, היא מפסלת, מצלמת, עושה פר-פורמנס, וידיאו וכוונת מיצבי ענק ממגוון מרשים של חומרים - טמפונים, סירים, בדים, סכו"ם מפלסטיק, מכונית ועוד. שורשיה אמנם נטועים במסורת הפיי-סולית, אבל כל עבודותיה מתחילות מרעיון, מחשבה, הרגשה, אף פעם לא מההתעסקות בחומר עצמו. "אני מתחיי לה מהרעיון ואו מוצאת את החומר הנכון לממש אותו", היא מבהירה, "כשאתה הולך לראות עבודות של ריצ'ארד סרה למשל, שעושה עבודות מדהימות, אתה יודע למה לצפות. אצלי זו דרך אחרת

האמנית, "האם הוא עדיין יבלוט? האם הוא יתקשר בכלל? גם אם חושבים על אספן שרוכש את העבודה, אז היא בטח תתלה בחדר המגורים, במטבח או בסביבה אחרת שהיא לא בהכרח לבנה וסטריילית. לכן עבודות האמנות שלי מתקשרות עם חללים לא קונבנציונליים. תמיד הרגשתי שעבודת אמנות טובה יכולה להעשות לחלל מסוים ואז להמשיך להשתלב בחללים אחרים, להמשיך לחיות".

מעבר לגלגולי החיים הנוספים של האמנות, ושקונסלוש מבקשת בעבודתה תיה, וביתר שאת בנוכחית, לתקשר עם הקהל שלה באופן בלתי אמצעי. היא משתוקקת לכך שאנשים יגעו בוולקריה, יחושו בה, יתייחדו עמה. תפקיד האמן, לדעתה, היה מאז ומעולם לסמן את זמנו, ומתוך זה, ליצור קשר עם העתיד. כמו ציירי המערות הקדמונים, האמנים הראשונים, שייצגו את זמנם ושלחו מסר לעתיד: תיד: אנחנו אכן קיימים, אנחנו עשינו את זה. הם השתקפות של השבט, וזו בעצם תפקידה של האמנות - לשקף את הזמן, לחשוב עליו, היא מספרת. "מובן שאנחנו משקפים את מה שאנחנו מרגישים וחושבים. אולם מאז תקופתם של אנשי המערות ועד עצם היום הזה, התפקיד הזה נותר חשוב מאין כמוהו. כשמוטלת עלי המשימה לבצע עבודת אמנות בחלל, זו תמיד אותה משימה - לייצג את השבט שלי כאמנית פורטוגלית. אלה זכות וכבוד גדולים לקיים את התפקיד הזה".